

УДК 378:78-051:784

Євгеній Хекало

ВОКАЛЬНО-ПРОФЕСІЙНА ТЕХНІКА У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Стаття присвячена проблемі вокально-професійної техніки у підготовці майбутнього вчителя музичного мистецтва. Розглядається вокальна техніка як специфічний розвиток навиків голосового апарату, направлений на втілення художніх цілей та завдань. Представлений аналіз вокального процесу, який сприяє формуванню вокально-технічних навичок та являє собою сукупність різноманітних закономірностей. У роботі запропоновано основні вимоги до змісту підготовки і професійної діяльності викладача-музиканта та комплекс інтегральних умінь необхідних майбутньому вчителю для успішного навчання вокальному мистецтву.

Ключові слова: музичне мистецтво, музичне виховання, техніка співу, постановка голосу, вокальна техніка, вокально-виконавські вміння, викладач-музикант, сценічна культура.

The article is devoted to the problem of vocal-professional technique in the preparation of the future teacher of musical art. The vocal technique is considered as a specific development of skills of the vocal apparatus, aimed at the realization of artistic goals and tasks. The paper proposes the main requirements for the content of training and professional activities of a teacher-musician and a set of integral skills necessary for the future teacher for the successful training of children in vocal arts. The analysis of the vocal process, which contributes to the formation of vocal-technical skills and represents a set of different patterns, is presented. In connection with this, music teachers need to differentiate between educational vocal exercises and musical and artistic repertoire, taking into account the age and individual characteristics of students, to systematically control their vocal apparatus.

Key words: musical art, musical education, technique of singing, voice statement, vocal technique, vocal-performing skills, teacher-musician, scenic culture.

Світова музична освіта на сучасному етапі є синтезом музично-виховних традицій ХХ століття та активних пошуків нових методів і методик навчання. В умовах динамічних змін вимог до музичного навчання студентів продовжує зростати попит на сучасні форми роботи, в яких вокальні жанри набувають нової якості завдяки конкурсам, фестивалям дитячої та юнацької творчості, трансляції естрадних телешоу. Виходячи з цього, вокальна підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва має

відповідати потребам сучасної молоді.

Основою дослідження є роботи науковців у галузі музичної освіти (А. Болгарський, А. Козир, О. Мельниченко, В. Орлов, Г. Падалка, О. Ростовський, О. Рудницька, О. Щолокова, Л. Хлебнікова та ін.); методики вокальної підготовки (В. Антонюк, Д. Аспелунд, В. Богадуrow, В. Гнидь, Н. Гребенюк, Л. Василенко, Л. Дмитрієв, Т. Ткаченко та ін.).

Вчені відзначають, що шляхи формування вокально-виконавських умінь і навичок лежать у самому процесі навчання співу – у такій його організації, яка забезпечує найвищі результати у вокальному мистецтві.

Метою статті є формування системи практичних вмінь і навичок володіння сценічною культурою, засвоєння елементів виконавського та вокального мистецтва, удосконалення культури мови майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Професійне вдосконалення вокальної техніки передбачає формування професійних компетентностей, а саме:

Інформаційних:

- здатність до самостійного пошуку та оброблення інформації з різних джерел для розгляду конкретних питань.

Методологічних:

- здатність визначити малодосліджені аспекти у професійній галузі, які є актуальними для розвитку вокального та сценічного мистецтва;
- розуміння методології вокального мистецтва.

Самоосвітніх:

- розуміти сутність і соціальну значущість майбутньої професії, виявляти до неї стійкий інтерес;
- здатність до самостійної пізнавальної діяльності, самоорганізації та саморозвитку.

Фахової здатності до:

- самостійної роботи з творами різних жанрів, відповідно до програмних вимог;
- аналізу здобутків європейської та національної сценічної майстерності;
- ведення навчально-репетиційної роботи;
- акторської роботи на сценічному майданчику;
- здійснювати пошук, аналіз і оцінку інформації, необхідної для постановки і вирішення професійних завдань, професійного і особистісного розвитку;
- здатність моделювати на практичних заняттях основні види діяльності артиста-вокаліста.

Під вокальною технікою слід розуміти специфічний розвиток навиків голосового апарату, направлений на втілення художніх цілей та завдань.

Набуття вокально-технічних навичок залежить не лише від уміння педагога та здібностей студента, але і від ряду закономірностей, що пов'язані з діяльністю центральної нервової системи людини. Звичайний звук людського голосу є результатом руху цілого ряду м'язів. Під час співу ці рухи надзвичайно різноманітні. Ними визначаються сила, висота, тембр голосу, тривалість звуку, його динаміка і подача слова. Головним завданням вокальної підготовки є узгодженість рухів м'язової системи, тобто навчання вокально-технічними навикам голосового апарату.

Поняття техніка співу вміщує в собі, перш за все, уміння керувати своїм диханням та голосовим апаратом. Добре володіти технікою співу – це не лише уміння правильно дихати, правильно формувати звук, а ще й володіння всіма вокально-технічними навичками співу, передача змісту твору, створення художнього образу тощо.

Техніка співу потребує від виконавця виконання наступних головних умов:

- правильне та вміле володіння диханням;
- досконала постановка голосу;
- розвиток можливостей та віртуозності голосу;
- чітка та якісна вимова тексту.

Під час постійних занять та вправ голос вокаліста стає сильним, вібруючим, витривалим, розвивається, формується та вдосконалюється, набуваючи навичок техніки співу. Таке «штучне» виправлення голосу має назву постановка голосу.

Під правильною постановкою голосу розуміємо:

- правильне положення порожнини рота, язика;
- правильний початок співу (атака звуку);
- правильне та вільне положення всього тіла, свобода м'язів шиї;
- рівне «тримання» звуків;
- правильна постановка звуків у кожному регістрі;
- витончена інтонація.

У роботі А. Зіміної виокремлено основні поради вчителям музики при вихованні дитячих голосів:

- утримувати дітей від гучного співу, а особливо від довготривалого (перш за все під час розучування), адже неголосний спів – важлива умова, що забезпечує нормальне звучання дитячих голосів, а відповідно, й нормальний розвиток;
- слідкувати за тим, щоб в повсякденному житті діти не кричали, що погано впливає на стан їх голосу;
- домагатися нормального, природного тону у розмові за будь-яких умов;

- не пропонувати дітям багато пісень для виконання на заняттях і святах;
- не співати на вулиці при температурі нижче +18 градусів і вологості вище 40–60%;
- при виборі репертуару звертати увагу на звуковий діапазон пісень, який повинен відповідати об'єму голосу дитини;
- неприпустимо виконання дітьми важких пісень з репертуару дорослих [3, с. 102].

У зв'язку з цим учителям музичного мистецтва необхідно диференційовано підбирати навчальні вокальні вправи і музично-художній репертуар, з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей учнів, систематично контролювати їх голосовий апарат.

Науковці зазначають, що при виборі музичних творів учитель, перш за все, має враховувати виховні та освітні цілі, які вокальні навички можна прищепити за допомогою тієї чи іншої пісні. Вибираючи пісню, необхідно виходити не тільки з одного літературного тексту, але й брати до уваги характер і будову мелодії, доступність її для даної вікової групи, необхідно враховувати й загальний музичний розвиток дітей [3, с. 113].

Враховуючи вищесказане, визначимо вимоги до пісень, що вивчаються студентами:

- пісні повинні бути педагогічно цінними, високоідейними, виховувати любов до рідної землі, праці, дружби тощо;
- пісні повинні бути високохудожніми, тобто поєднувати в собі зміст і форму;
- пісні повинні відповідати дидактичним вимогам: доступності, систематичності, послідовності, свідомості, активності;
- поступове ускладнення пісень повинно йти від легких до більш складних за мелодією, гармонією, структурою.

Студенти повинні осмислити зміст тексту і вимоги до виконання пісні, уміти виконувати пісні самостійно соло або хором. Разом з тим, при виборі пісень важливо виходити:

- з плану педагогічної роботи;
- інтересів студентів, якими вони живуть у даний час;
- доступності сприймання виражених у пісні почуттів.

Дослідники мистецької галузі звертають увагу на те, що в процесі вокальної діяльності відбувається взаємодія всіх умінь викладача вокалу, вплив одного вміння на інше та на різні види діяльності. Тому в умовах модернізації системи освіти зростає роль інтегральних умінь, які ґрунтуються на комплексі спеціальних і загально педагогічних знань і умінь, що сприяють успішному оволодінню основами музично-педагогічної майстерності.

Враховуючи вимоги до змісту підготовки й професійної діяльності викладача-музиканта науковці у комплекс інтегральних умінь включають:

1. *Творчо-виконавські вміння* – виявляються у різних видах музично-виконавської діяльності і забезпечують її продуктивність (Б. Брилін, В. Крицький).

2. *Художньо-творчі вміння* – здатність особистості володіти системою усвідомлених, цілеспрямованих, взаємопов'язаних розумових і практичних дій, які дозволяють їй успішно виконувати логічно-евристичні, комунікативно-творчі та художньо-виконавські функції в процесі художньо-педагогічної діяльності (І. Шинтяпіна).

3. *Виконавські вміння* – визначають творчо-виконавський потенціал учителя музики і забезпечують процес художнього пізнання музичного твору, глибину проникнення в його образно-емоційний зміст (Н. Мозгальова).

4. *Музично-аналітичні вміння* – виявлення ознак стилю і певної системи виражальних засобів, що, зберігаючи цілісність, характеризують різні композиторські стилі (Т. Панасенко).

5. *Уміння аналізувати музичні твори* – визначають інтелектуальний потенціал студентів, здатність узагальнювати та систематизувати музичні явища.

6. *Комунікативні вміння* – здатність спілкуватися з студентами засобами музичного мистецтва, що забезпечує здійснення морально-етичного впливу на особистість, формування продуктивних міжособистісних стосунків у педагогічному процесі (Л. Василевська-Скупа).

Вище перерахований комплекс умінь, на наш погляд, необхідний педагогу для успішного навчання студентів вокальному мистецтву, адже він є найбільш відповідним і піддатливим для систематичної роботи у розвитку співочих навичок і формування вокально-виконавських умінь.

Важливе місце у підготовці майбутнього вчителя музичного мистецтва належить *музично-виконавській майстерності*, яка є властивістю особистості, що формується у процесі професійної підготовки та виконавської діяльності, який проявляється як вищий рівень засвоєних умінь, гнучких навичок та інтерпретаторської здатності.

До її структури відносяться такі компоненти:

- *теоретичний* (музична освіченість, елементи сценічної техніки);
- *технічний* (рівень володіння технічними прийомами, перцептивними властивостями);
- *художній* (представлення художніх цінностей музичного твору, створення інтерпретаторської концепції відповідно із задумами композитора);
- *суспільно-психологічний або комунікаційний* (спілкування із слухачем за допомогою міміки, жестів, музично-ігрових рухів, перебування у

відповідному емоційному стані) [1, с. 50–53].

У наукових дослідженнях О. Горбенко музично-виконавська компетентність визначається як базова в системі професійної підготовки вчителя музичного мистецтва [2, с. 10]. Внутрішнім системоутворюючим фактором музично-виконавської компетентності є художньо-інтерпретаційні вміння (Г. Падалка), що мають складну інтегративну структуру й відповідно до визначених структурних компонентів музично-виконавської компетентності виявляються у різновидах музично-виконавської діяльності [7, с. 7–11].

Таким чином, після ретельного аналізу вокального процесу можна зробити висновок, що формування вокально-технічних навичок являє собою сукупність різноманітних закономірностей, а саме, правильне та вміле володіння диханням, правильний початок співу (атака співу), правильне та вільне положення тіла та шиї, свобода фонаційних шляхів, витончена інтонація, правильна постановка звуків у регістрах (головному, грудному).

Отже, виховання вокальних навичок направлене на формування узгодженості та врівноваженості системи нервових процесів у людини, що зумовлює естетично повноцінне звучання голосу. Під вокальною технікою співу слід розуміти специфічний розвиток навиків голосового апарату, який направлений на втілення художніх завдань. Чим досконаліші вокальні навички, тим багатша палітра співака, тим цікавіше розкривається художній образ твору.

Дослідження, представлене у статті, не є вичерпним, проте відкриває подальші перспективи вивчення змісту вокальної техніки, спрямованого на втілення художніх цілей та завдань у контексті сучасної освіти, а також особливостей професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва у цьому ж ключі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Валькевич Р. Сценічна культура та виконавська діяльність / Р. Валькевич // Зібрання статей з питань культури сценічно-виконавської діяльності майбутнього вчителя. Наукове видання. – Кіровоград, 2011. – С. 50–53.
2. Горбенко О. Б. Формування музично-виконавської компетентності майбутнього вчителя музики в процесі фахової підготовки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної Освіти / О. Б. Горбенко. – Кіровоград, 2010. – 20 с.
3. Зіміна А. Н. Основи музичного виховання і розвитку дітей молодшого віку / А. Н. Зіміна. – М. : Владос, 2000. – 302 с.
4. Колодуб І. Питання теорії вокального мистецтва / І. Колодуб. – Х. : Промінь, 1995. – 119 с.

5. Масол Л. М. Загальна мистецька освіта: теорія і практика / Л. М. Масол. – К., 2006. – 432 с.
6. Овчаренко Н. А. Основи вокальної методики : [науково-методичний посібник] / Наталія Анатоліївна Овчаренко. – Кривий Ріг : Видавничий дім, 2006. – 116 с.
7. Падалка Г. М. Українська філармонія для дітей та юнацтва: проблеми модернізації музично-педагогічної освіти / Г. М. Падалка // Мистецтво та освіта. – 1998. – № 3. – С. 7–11.
8. Ростовський О. Я. Педагогіка музичного сприймання : навчально-методичний посібник / О. Я. Ростовський. – К. : ІЗМН, 1997. – 248 с.
9. Станіславський К. С. Зібрання творів. у 9-ти т. Т. 1. Моє життя в мистецтві / К. С. Станіславський, О. Н. Ефремова. – М. : Мистецтво, 1988. – 622 с.
10. Юцевич Ю. Є. Теорія і методика формування співацького голосу : навчально-методичний посібник / Юрій Євгенович Юцевич. – К. : ІЗМН, 1998. – 160 с.